

พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็ก และเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุขในจังหวัดบึงกาฬ

Buddhist Innovation and Quality of Life Enhancement: Addressing Violent Behavior among Children and Youth to Drive Community Development toward Peace in Bueng Kan Province.

¹พระครูใบฎีกาแสงเอื้อง นรินโท, ²พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์),

³พระมหาโกศล ธีรปญโญ และ⁴สาคร ธรระที่

¹Phrakhrubaideeka Seng Hurng Narindo, ²Phrakhru Sangkhakitwiriya,

³Phamaha Kosol Theerapanyo and ⁴Sakhorn Thorrathee

^{1,2}วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{3,4}กองวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

^{3,4}International Relations Division, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: Senghurng@com

Received: July 29, 2025; **Revised:** February 20, 2026; **Accepted:** March 2, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาสาเหตุและความต้องการจำเป็นในการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในจังหวัดบึงกาฬ 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง 3) ข้อเสนอพุทธนวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง ใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี พบว่า 1) สภาพปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การทะเลาะวิวาท การรังแกผู้อื่น การทำร้ายร่างกาย และการกลั่นแกล้งทางสื่อสังคมออนไลน์ สาเหตุสำคัญของปัญหาประกอบด้วยปัจจัยหลายด้าน เช่น ปัจจัยทางด้านครอบครัว พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มารจากครอบครัวที่มีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความรุนแรงในครอบครัว การขาดความอบอุ่น ผู้ปกครองทำงานไม่มีเวลาดูแลหรือการหย่าร้างของผู้ปกครอง 2) นวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา จะต้องใช้มิติการพัฒนาตนเองเน้นการฝึกสติ สมาธิ และการเรียนรู้หลักธรรม ใช้มิติสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับครอบครัว เพื่อนและชุมชนรวมถึงการพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของสังคม การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักสูตรการพัฒนาจิตใจและปัญญาตามแนวพุทธ (2) กิจกรรมการฝึกสติและสมาธิเพื่อลดความก้าวร้าว และ (3) สร้างเครือข่ายชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน ในการดูแลและส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกให้กับเด็กและเยาวชน 3) ข้อเสนอพุทธนวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในชุมชนจังหวัดบึงกาฬจากผลการวิจัยข้อเสนอที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ข้อเสนอนี้มีจุดเด่นที่การทำงานแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบระหว่างครอบครัว โรงเรียน วัด และชุมชน โดยมีวัดเป็น

ศูนย์กลางในการขับเคลื่อน มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีระบบการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม; ความรุนแรง; เด็กและเยาวชน; คุณภาพชีวิต; สันติสุข

Abstract

This research article aims 1) To study the current situation, problems, causes, and needs in addressing violent behavior, 2) to develop innovative solutions for addressing violent behavior and 3) to propose Buddhist innovations for addressing violent behavior among children and youth in communities in Bueng Kan Province. The results shows that: 1) The problem of violence among children and youth takes many forms, including fighting, bullying, physical assault, and online bullying. The main causes of the problem are multifaceted, including family factors. It is found that most children and youth come from problematic families, whether due to domestic violence, lack of warmth, parents working and lacking time to care for them, or parental divorce. 2) An innovative approach to addressing violent behavior among children and youth based on Buddhist principles found that, in order to develop children and youth holistically—physically, mentally, socially, and intellectually—it is necessary to utilize a dimension of self-development emphasizing mindfulness, meditation, and learning Buddhist principles. This also involves building positive relationships with family, friends, and the community, as well as developing the potential for social participation. Integrating Buddhist principles into the child and youth development process comprises three components: (1) a Buddhist-based curriculum for mental and intellectual development; (2) mindfulness and meditation activities to reduce aggression; and (3) creating a community network—home, temple, and school—to care for and promote positive behavior among children and youth. 3) A proposed Buddhist innovation for addressing violent behavior among children and youth in communities in Bueng Kan Province, based on research findings, integrates Buddhist principles as modern knowledge and local wisdom to develop children and youth holistically—physically, mentally, socially, and intellectually. This proposal is characterized by a systematic integrated approach between families, schools, temples, and communities, with the temple as the central driving force. It utilizes modern media and technology combined with local wisdom and has a close and continuous monitoring system.

Keywords: Buddhist innovation; violence; children and youth; Quality of life; peace

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบันส่งผลให้เด็กและเยาวชนเผชิญกับปัญหาความรุนแรงที่ซับซ้อนมากขึ้นปัญหาการใช้ความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เพิ่มขึ้นทั้งในรูปแบบกายภาพ จิตใจ และทางอารมณ์ ทั้งความรุนแรงในครอบครัว โรงเรียน ปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นเพราะว่า ชุมชนขาดความเข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรง ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสันติภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการพัฒนาการของเด็กและเยาวชนอย่างมาก สภาพสังคมในปัจจุบันมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วเป็นสังคมทางด้านออนไลน์ที่มีบทบาทกับคนทุกกลุ่มทุกวัยเนื่องมาจากทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ทุกวิถีชีวิตเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจึงทำให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสภาพครอบครัวที่เปราะบางจึงกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาทางด้านจิตใจ เพราะเด็กและเยาวชนในยุคนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมเมืองซึ่งปัจจัยเหล่านี้เข้ามาในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโตมีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์จึงทำให้เขาประสบปัญหามากมายสาเหตุแนวโน้มปัญหาเด็กและเยาวชนเกิดจากปัจจัยได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัญหาจากความพร้อมของมารดา หากมารดา มีการฝากครรภ์ตามเกณฑ์ มีการตั้งครรภ์ แบบคุณภาพ ย่อมส่งผลให้เด็กในครรภ์มีความสมบูรณ์มีแนวโน้มที่จะคลอดและเติบโตด้วยพัฒนาการอย่างสมวัย
2. ปัญหาจากข้อจำกัดหรือการเลี้ยงดูที่ไม่ดีพอหากเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดดูแลด้วยความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว ไม่ถูกปล่อยให้อยู่โดยลำพังย่อมเป็นการส่งเสริมพัฒนาการที่ดีของเด็กเติบโตอย่าง สมส่วนและป้องกันเด็กจากภัยอันตรายรอบตัวได้ เช่น การจมน้ำ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น
3. ปัญหาจากภัยสังคมเป็นกรณีที่เด็กและเยาวชนเป็นเหยื่อจากภัยสังคมจากสภาพสังคมเสี่ยงภัยหรือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ไม่มีความมั่นคงปลอดภัย เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ และปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ เป็นต้น
4. ปัญหาจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นกรณีที่เด็กและเยาวชนเป็นเหยื่อจากโครงสร้าง ทางสังคม ที่ไม่เท่าเทียม มีความเหลื่อมล้ำไม่ว่าเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการศึกษา ทางด้านกระบวนการยุติธรรม และความเหลื่อมล้ำทางสังคมต่าง ๆ ที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานหรือสิทธิพึงมีที่ ควรได้รับเพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้น (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2563)

แนวโน้มปัญหาเด็กและเยาวชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลให้สังคมอยู่ในภาวะเสี่ยงภัยซึ่งเด็กและเยาวชนมีความเสี่ยงที่จะกลายเป็นเหยื่อของความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่อาจคาดคิดได้ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวจากผลกระทบจากเทคโนโลยีและสื่อ จากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จากการอ่อนแอของระบบสนับสนุนทางสังคม และจากการเปลี่ยนแปลงของภัยคุกคามรูปแบบใหม่

จากปัญหาที่กล่าวมาเบื้องต้นการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมยกระดับคุณภาพชีวิตกับการแก้ไขปัญหาของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุขอันเป็นการสร้างเครือข่ายในชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรเครือข่าย เพื่อลดความเข้มแข็งของกลุ่มควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญหลักคือ (1) การค้นหาผู้นำที่ดีในการค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพ ทั้งความรู้ ภูมิปัญญา จนสามารถนำพากลุ่มไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ (2) การให้ความสำคัญต่อสมาชิก มีการรวบรวมปัญหาความต้องการของสมาชิกทั้งปวง การเคลื่อนไหวของกลุ่มและองค์กรเครือข่าย เมื่อจัดตั้งขึ้นมาแล้วก็ต้องเตรียมการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในเชิงกิจกรรมของกลุ่มดำเนินการใน 3 ประเด็น

1. การส่งเสริมแนวคิดและสัมพันธภาพในการทำงานให้สมาชิกมีความรู้ เข้าใจในการดำเนินงานของกลุ่มและองค์กรเครือข่ายที่ถูกต้อง
 2. การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ของกลุ่มและองค์กรเครือข่ายขึ้นมารองรับการดำเนินงานกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่ดีสามารถให้แต่ละคนที่เป็นสมาชิกปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องตามครรลองที่เหมาะสม
 3. การส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันกลุ่มและองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง อันเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงของกลุ่มและองค์กรเครือข่ายด้วยเช่นกัน
- การขยายตัวออกไปเป็นระบบเครือข่ายให้กว้างขวางมากขึ้นให้มีความเข้มแข็งใน 3 ประเด็น
1. การสร้างแนวร่วมของกลุ่มและองค์กรเครือข่าย การสร้างแนวร่วมทางพื้นที่ให้เกิดขึ้น ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเชิงพื้นที่จากระดับหมู่บ้านและตำบล
 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มและองค์กรเครือข่าย เช่น การศึกษาดูงาน การเปิดเวทีเสวนาทางความคิด
 3. การสร้างพลังอำนาจในการต่อรองกลุ่มและองค์กรเครือข่ายจำอยู่ได้ต้องมีอำนาจในการเจรจาต่อรองในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม หากมีการวางแผนการทำงานที่เป็นระบบ

โดยการต่อเรื่องต่างๆ ในปัจจุบัน นิยมใช้ระบบ การเจรจาผ่านตัวแทนกลุ่มและเครือข่าย (การสร้างเครือข่ายในชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรเครือข่าย, 2568)

หลักพุทธธรรมเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีหลักคำสอนเกี่ยวกับความเมตตา กรุณา และ อหิงสาสามารถนำมาประยุกต์เป็นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อลดปัญหาความรุนแรงและสร้างสันติสุขในชุมชนได้ การแก้ไขปัญหาอาจเป็นการปรับเปลี่ยนโดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการแก้ไขปัญหาทางด้านค่านิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยก็เลยทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทยขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

จากปัญหาที่เกิดขึ้นตามที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้นนั้นการศึกษาวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนปัจจุบันหากมองในแง่ของการแก้ไขปัญหา ก็คงจะมีผู้ใหญ่ ผู้มีอำนาจในการแก้ไข รวมไปถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำหน้าที่แก้ไขเป็นจำนวนมากอยู่แล้วแต่หากมองปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นให้ลึกไปอีกนั้น จึงทำให้ผู้ศึกษามีแรงจูงใจที่เข้าไปศึกษาเพราะว่าสาระสำคัญที่จะนำเอาพุทธนวัตกรรมหรือหลักธรรมศาสตร์สมัยใหม่เข้าไปการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนด้วยการสร้างเพื่อเป็นการสร้างกตिका กฎระเบียบของชุมชน และใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางคอยช่วยเหลือและสร้างเครือข่ายขึ้นมาเพื่อกระตุ้นให้รู้ต้นสายปลายเหตุของการใช้ความรุนแรงและผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและครอบครัวกับแนวทางการป้องกันแก้ไขด้วยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสตร์สมัยใหม่นำไปประยุกต์ใช้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาสาเหตุและความต้องการจำเป็นในการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนา
3. ข้อเสนอพุทธนวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในชุมชนจังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุขในจังหวัดบึงกาฬรูปแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีกระบวนการศึกษาข้อมูลร่วมกับการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย ในการรวบรวมข้อมูลวิจัย มีรายละเอียดประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Document Research) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาสาเหตุเป็นกรณีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลความต้องการจำเป็นในการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 การลงพื้นที่เพื่อลงไปสำรวจ (survey) ศึกษาสภาพปัญหาเบื้องต้นในพื้นที่ที่จะไปศึกษาปัญหาและสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในพื้นที่เทศบาลศรีสำราญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่แบบเจาะจง ผู้วิจัยลงพื้นที่นำหนังสือไปส่งผู้บริหารเทศบาลตำบลศรีสำราญ เจ้าอาวาสวัดเพื่อลงไปสัมภาษณ์ อันเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงกับปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน เพื่อหาแนวทางการแก้ไข ปัญหา กับการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้แก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) พระภิกษุ 2) ผู้บริหารเทศบาลตำบลศรีสำราญ 3) ประชาชน และ 4) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ที่จัดเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่เทศบาลศรีสำราญการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เทศบาลตำบลศรีสำราญ อำเภอรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ

ขั้นตอนที่ 5 นำผลการศึกษาวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จัดทำเป็นโมเดล นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัย จัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นรูปเล่มเอกสาร

ขั้นตอนที่ 6 เครื่องมือการวิจัยการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดตัวแปรการวิจัยและเนื้อหาของแบบสอบถาม
2. ร่างเครื่องมือการวิจัยแบบสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกขั้นตอน
3. นำเครื่องมือการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
4. นำเอาเครื่องมือมาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ลักษณะเครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured in-depth interview) ในลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดให้ตอบ (Open-ended questions) มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ชื่อ/ฉายา/นามสกุล อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาสาเหตุจากพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนเกิดจากสาเหตุใด

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากปัญหาการใช้ความรุนแรง ด้วยวิธีการอย่างไร

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน มีหลักธรรมข้อไหนได้บ้าง

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

แบบการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) โดยเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อทราบถึงทิศทางและแนวคิดพุทธนวัตกรรมการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุข อย่างไรก็ตาม โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญสาเหตุปัญหาความรุนแรง การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง การขับเคลื่อนชุมชนสู่สันติสุขในพื้นที่เทศบาลตำบลศรีสำราญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ มีแนวทางแก้ไขปัญหายังไร

เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทปบันทึกเสียง วีดีโอ และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยผู้วิจัยบันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักฐานเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 7 การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. นำหนังสือขออนุญาตเข้าทำการศึกษาวิจัยจากเทศบาลศรีสำราญ ตำบลศรีสำราญ อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ ไปยังผู้นำชุมชนและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. การลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นผู้วิจัยร่วมสังเกตการเก็บข้อมูลและลงพื้นที่ทำความเข้าใจและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละกลุ่ม ผลที่ได้ของระยะที่ 1 คือ (1) แผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม (2) สร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ (3) มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. การเข้าศึกษาในพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ มีกิจกรรม คือการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 1 ครั้ง
4. การประมวลผลข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการประมวลผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย
5. การสรุปประเมินผลการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัย ร่วมดำเนินการสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

ขั้นตอนที่ 8 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคเนื้อหา มุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

1. ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ มีวิธีการตรวจสอบคือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล
2. ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ
3. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 9 สรุปกระบวนการวิจัยวิจัยเรื่องพุทธนวัตกรรมการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุขในจังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้สัมภาษณ์ด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 รูป/คน และการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน 30 รูป/คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 50 รูป/คน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า สาเหตุปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนเกิดจากหลายสาเหตุซึ่งมักพบว่า ปัญหาความรุนแรงมักจะพบเห็นและเกิดขึ้นทุกรูปแบบหากผู้มีอำนาจในชุมชน ผู้นำในองค์กรแม้กระทั่งพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูเลืมาตั้งแต่เกิดจนเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะการปล่อยปละละเลย จึงทำให้เด็กเกิดความน้อยอกน้อยใจกับการดูแลเอาใจใส่ของพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ดูแลเขาอย่างไม่ทั่วถึงปัญหาเกิดจากจากความเครียด ความวิตกกังวลของพ่อแม่ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวจึงทำให้ไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตรได้อย่างเพียงพอจึงทำให้บุตรได้ออกไปเผชิญกับเพื่อนที่เกเรหรือคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือจึงทำให้เขาได้เรียนแบบจากเพื่อนมาจึงทำให้เพื่อนยกย่องเขาต่าง ๆ นานาจึงทำให้เขาได้ทำอะไรก็ตามใจเพื่อน อย่างไม่เกรงใจใคร อีกอย่างหนึ่งก็เกิดจากความอยากรอง อยากรแสดงพฤติกรรมออกมาให้เพื่อเกิดการยอมรับ การใช้พฤติกรรมความรุนแรงตามเพื่อนหรือกลุ่มของเขาจึงทำให้เกิดผลกระทบที่ยากจะฟื้นฟูให้กลับมาเป็นปกติได้ดีเท่าที่ควร

สิ่งสำคัญเมื่อพบปัญหาแล้วสิ่งที่จะตามมาพร้อมกันคือการแก้ไขปัญหานั้นเป็นข้อผิดพลาดที่มาพร้อมกับความคาดหวังของพ่อแม่รวมทั้งคนในสังคม สาเหตุการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยปัจจุบันมีสาเหตุมาจากสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เป็นอบายมุขซึ่งเอื้ออำนวยยั่ววนใจมีสถานเริงรมย์เป็นสังเวียนเร้าทั้งหลายโดยเฉพาะสุราแม้ว่าปัญหานั้นจริง ๆ ไม่ได้อยู่ที่การดื่มสุราแต่ก็เป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เกิดอาชญากรรมกรรมขึ้นเพราะการดื่มสุราทำให้ขาดสติจึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้นเลยต้องใช้ความรุนแรงข่มขู่ การใช้ปืนมีด ทำร้ายร่างกายกันและกันขึ้นที่มักเกิดขึ้นบ่อยในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อ

แนวทางการความต้องการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน คือ

อันดับแรก ครอบครัวเป็นระดับภาคทางด้านสังคมที่จะต้องร่วมมือกันให้เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องของการหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงให้กับเด็กและเยาวชนและการสื่อสารทุกประเภทที่มีการใช้ความรุนแรงออกไปเผยแพร่ความรุนแรงก็หลีกเลี่ยงไม่ให้เด็กเห็นเพื่อเอาเป็นตัวอย่าง

อันดับที่สอง ครอบครัวเราเองจะต้องพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงทั้งในเรื่องการใช้ความรุนแรงทางด้านร่างกาย การใช้คำพูดที่รุนแรงต่อกันพ่อแม่จะต้องพยายามหาวิธีจัดการกับอารมณ์ด้วยการทำตัวให้เป็นคนวางใจอยู่เสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า แนวทางแก้ไขจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนามาตรการป้องกันและแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ เพราะว่า ปัญหาความรุนแรงของเด็กและเยาวชนมีสาเหตุที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย การแก้ไขจึงต้องใช้แนวทางองค์รวมที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน ตั้งแต่ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และภาครัฐ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมและลดความเสี่ยงในการเกิดพฤติกรรมรุนแรงในเด็กและเยาวชนหลายปัจจัย ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านครอบครัว คือปัญหาด้านครอบครัวที่มักส่งผลให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมรุนแรงและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ขาดความอบอุ่นและการดูแลที่เหมาะสมจากผู้ปกครอง การใช้วิธีการลงโทษหรือการปกครองแบบเผด็จการทำให้เด็กเรียนรู้ว่าความรุนแรงเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ยอมรับได้

2. ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ การได้รับสื่อสารที่มีเนื้อหารุนแรง เกมออนไลน์ที่เน้นความรุนแรงและการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสมจึงส่งผลต่อการพัฒนาทัศนคติที่ยอมรับความรุนแรงและสภาพแวดล้อมในชุมชนรวมถึงการขาดกิจกรรมเชิงบวกสำหรับเยาวชน

3. ปัจจัยด้านการศึกษา คือสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาการถูกกลั่นแกล้งในโรงเรียนความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับครูและเพื่อนจึงส่งผลให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว

4. ปัจจัยด้านจิตวิทยาและการพัฒนาการ คือปัจจัยด้านบุคลิกภาพเด็กที่มีปัญหาการควบคุมอารมณ์ ขาดความเห็นอกเห็นใจหรือมีแนวโน้มต่อต้านสังคม มีความเสี่ยงสูงในการแสดงพฤติกรรมรุนแรง ส่วนปัญหาสุขภาพจิตเกิดจากภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และการขาดความมั่นใจในตนเอง

วิธีการพัฒนานวัตกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน อันเป็นประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบต่อสังคมในหลายมิติ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความรุนแรง ประกอบด้วย

(1) ปัจจัยระดับบุคคล สภาพแวดล้อมทางครอบครัวที่มีความรุนแรงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมความรุนแรงในเด็กอย่างมีนัยสำคัญ

(2) ปัจจัยระดับสังคม การยอมรับความรุนแรงในชุมชนและการขาดแบบอย่างที่ดีในการแก้ไขข้อขัดแย้งส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง สื่อสังคมออนไลน์และเกมที่มีเนื้อหาความรุนแรงก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบสำคัญ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นมีวิธีการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนคือการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ทัศนคติให้เข้ากับสังคม ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 ทัศนคติที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิดเห็น ซึ่งความเชื่อจะแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นของบุคคลหรือสิ่งของและข้อสรุปที่บุคคลได้มีต่อบุคคลหรือสิ่งของนั้นๆ

องค์ประกอบที่ 2 ด้านอารมณ์ความรู้สึกคือความเฉพาะอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบส่วนบุคคล ซึ่งได้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เกิดก่อนทำให้เกิดทัศนคตินั้น ๆ

องค์ประกอบที่ 3 ด้านพฤติกรรม จากความรู้สึกเฉพาะเจาะจงสามารถสรุปได้ว่าทัศนคติเป็นเรื่องของความคิดความเข้าใจและความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีทั้งด้านบวก ด้านลบ และแบบกลางๆ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับการแก้ไขปัญหามาตรฐานการใช้ความรุนแรงในปัจจุบันนั้น จึงนับได้ว่าพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุดจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยอริยสัจ 4 คือหลักพุทธธรรมที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนาปรากฏในรูปลักษณะเป็นกระบวนการขั้นตอน เพื่อมุ่งสอนให้เข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ผลที่ทำให้จิตออกไปไกลจากกิเลส ประกอบด้วย

1. ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตามีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอัมแทจริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหาสร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ

2. สมุทัย หมายถึง เหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้นที่ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวายเกลียดชัง หวั่นกลัว หวดระแวง ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา

3. นิโรธ หมายถึง ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชาสารอกตัณหาสิ้นแล้วไม่ถูกตัณหาย้อมใจหรือถูกลากไปไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย ความสุขที่บริสุทธิ์ สงบปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใส เบิกบาน เรียกสั้นๆว่านิพพาน

4. นิโรธคามินีปฏิปทา หมายถึง การมีปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรคหรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา

ความสำคัญของอริสัจ 4 นำมาประยุกต์ใช้แก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง โดยสรุป พบว่า ขั้นตอนจะดับทุกข์ได้วิธีแก้ปัญหาด้วยปัญญาและเหตุผลด้วยตนเอง ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะและเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์ มิใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ แต่เป็นจุดเริ่มต้นที่จะดับทุกข์เป็นปัญหา การกำจัดสาเหตุของมันเมื่อกำจัดอวิชชาต้นเหตุอันเป็นสาเหตุของความทุกข์ ได้แล้วก็สามารถดับทุกข์ได้

1. หลักพุทธธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คำสอนที่เกี่ยวกับความเป็นจริงของธรรมชาติดังที่ตรัสในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจในอริยสัจ 4 ทั้งเราและเธอจึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไปสิ้นกาลนานอย่างนี้”

2. การสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ กล่าวคือ ความจริงที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้ ส่วนสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แม้เป็นความจริงก็ไม่สอน อริยสัจนี้ถือว่าเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่าสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้มีมากมาย แต่ทรงนำมาสอนเพียงเล็กน้อยเหตุผลที่ทรงกระทำเช่นนั้นก็เพราะทรงสอนแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ใช้แก้ปัญหาก็คือ อริยสัจ

3. อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมจำเป็นสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์พระพุทธเจ้าจึงทรงย้าให้ภิกษุทั้งหลายสอนให้ชาวบ้านรู้อริยสัจ ดังบาลีว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงชักชวนพึงสอนให้ดำรงอยู่ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้ตามเป็นจริง

4. ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะมองเห็นด้วยปัญญา โดยถ่องแท้ซึ่งอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ขึ้น ความกำเริบทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 ให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นี้แหละ คือ สรณะ อันเกษม คนถึงสรณะอย่างนี้แล้ว ย่อมปลอดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วย หลักพรหมวิหาร 4 พบว่า การบริหารจัดการของชุมชนถ้าผู้นำในชุมชนจะปฏิบัติโดยเคร่งครัดปราศจากความเมตตากรุณาต่อผู้ใช้ความรุนแรงจนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเสียหาย ดังนี้

1. **เมตตา** เป็นผู้มีความรักใคร่ มีความเอื้อโยที่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข ด้วยการไม่ให้เกิดและเยาอาชวณใช้พฤติกรรมความรุนแรงโดยใช้ความมีเมตตาเข้าไปอธิบายชี้แจงให้เขาได้เข้าใจ

2. **กรุณา** เป็นผู้มี ความสงสารมีความปรารถนาดีที่จะช่วยผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน มีความกรุณาด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเห็นอกเห็นใจกันและกันเมื่อเกิดปัญหา

3. **มุทิตา** เป็นผู้พลอยยินดีชื่นชมโสมนัสเมื่อผู้อื่นเมื่อได้ดีมีความสุข ความปลื้มปิติดีใจในความสำเร็จของผู้คนที่อยู่ในชุมชนด้วยการไม่สร้างความเดือดร้อนกับคนอื่น

4. **อุเบกขา** เป็นผู้มี ความวางเฉยด้วยปัญญาในการทำควมวิบัติของเด็กและเยาอาชวณจนเกิดความเดือดร้อนในชุมชน ด้วยการวางเฉยไม่ตีใจเสียใจไปกับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาด้วยปัญญาว่าเป็นกรรมที่เขาทำ

ความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วย หลักพรหมวิหาร 4 ที่นำมาประยุกต์ใช้แก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง โดยสรุป พบว่า ข้อที่หนึ่ง ความมีเมตตา ความกรุณาด้วยความรักใคร่ปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้คนอื่นเขามีความสุขความเจริญ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตจำเป็นจะต้องเจริญเมตตาและกรุณา ซึ่งมีคุณูปการแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ข้อที่สอง ความมีสัมมาอาชีวะ ด้วยการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า สัมมาอาชีวะ ข้อที่สาม การมีความสังวรในกาม ควรสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ข้อที่สี่ การเป็นผู้ที่มีสัจจะด้วยความสัตย์ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่นย่อมก่อให้เกิดความเจริญในหน้าที่การงาน การทำกิจการก็จะประสบความสำเร็จเพราะความสัจจะมีความสือสัตย์ต่อผู้ร่วมงาน ข้อที่ห้า การเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะด้วยการ

ระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอเป็นผู้รู้จักยั้งคิด รู้จักตัวอยู่เสมอว่า อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำอันเป็นการระวังไม่ให้เป็นคนประมาทในการดำเนินชีวิต

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาการพัฒนาด้วยการใช้พุทธวัตรกรรมแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางแล้วนำไปสู่สันติสุขในชุมชนนั้น พบว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้รู้จักใช้การป้องกันตัวเอง การหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงเรียนรู้ผลดีผลเสียกับการใช้ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดขึ้นกับตนเองและคนในครอบครัวรวมถึงคนในชุมชน แนวทางการป้องกันและการแก้ไขปัญหาชุมชนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสร้างกลไกของชุมชนเพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่คิดหาสาเหตุของปัญหา โดยกิจกรรมจะมีรูปแบบพอสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนจะต้องจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน โดยสร้างให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักกับการมีความรักในชุมชนของตนเอง การไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในชุมชนหรือผู้อื่น การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการใช้คุณธรรม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2. จัดกิจกรรมที่เป็นการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชนด้วยการฝึกให้เขาได้เรียนรู้ ประสบการณ์ตรงให้เขาได้เห็นคุณค่าของการเสียสละการมีเมตตาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันด้วยการไม่สร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นในชุมชน

3. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการป้องกันแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนที่เกิดจากการใช้ยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เด็กและเยาวชนหาได้ง่ายในปัจจุบันนี้ ผู้นำชุมชนจะต้องจัดกิจกรรมแนะนำปรึกษาหารือจัดเป็นกิจกรรมการป้องกันและการแก้ไขปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันที่จะสามารถปกป้องเด็กและเยาวชนไม่ใช้ความรุนแรงได้ให้เขาได้เรียนรู้ถึงโทษของการใช้ความรุนแรงด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งสร้างความเข้าใจต่อโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามความเป็นจริง มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความทุกข์และความดับทุกข์ การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาใคร่ขอยกตัวอย่างบางข้อนำมาประกอบเพื่อเป็นแนวทางได้ ดังนี้

1. หลักขรวาจาธรรม 4 อันเป็นหลักธรรมคำสอนประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ คือ (1) สัจจะ คือ ความจริงใจ ไว้วางใจ (2) ทมะ คือ การข่มใจตนเอง ควบคุมตน การปรับตัว (3) ขันติ คือ อุดหนุนอดกลั้นและควบคุมอารมณ์ต่อความยั่วยวน (4) จาคะ คือ การเสียสละ การสละความโกรธ ความเห็นแก่ตัว หลักธรรมแล้วนำไปประยุกต์ใช้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อเด็กและเยาวชนเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

2. อิทธิบาท คือ หลักธรรมแห่งความสำเร็จอันประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ มีความตั้งใจมั่นและมีกำลังใจในสิ่งที่ทำโดยไม่หะเยอหะยานจนเกินเหตุ วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ว่าจะทำกิจการใดหากตั้งมั่นอยู่ในความขยันหมั่นเพียรด้วยจิตใจอันไม่ย่อท้อดำเนินไปได้อย่างราบรื่น จิตตะ คือ การมีสมาธิทำให้จิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำโดยไม่วกแวกไปคิดอยู่กับเรื่องอื่น วิมังสา คือ มีปัญญามีเหตุผลหากตั้งมั่นอยู่ในสติปัญญาความมีเหตุผลแล้วก็ไม่ทำให้เกิดความผิดพลาดแม้จะต้องเผชิญกับปัญหาที่สามารถแก้ไขได้

การสร้างจิตสำนึกให้เกิดความสามัคคีในชุมชนด้วยการขับเคลื่อนยกระดับชุมชนสู่สันติสุขด้วยหลักการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นเหตุทำให้ระลึกถึงกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม 6 ประการ ได้แก่

1. เมตตาการยกรรม ได้แก่ การแสดงไมตรีจิตต่อกันและกันมีความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการในชุมชน การมีจิตอาสาร่วมกับในชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ แสดงอาการกิริยาสุภาพ มีความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวาจกรรม ได้แก่ การพูดต่อกันด้วยเมตตา ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพอ่อนโยน ไม่กล่าวร้าย หรือวาจาที่ประกอบด้วยอารมณ์โทสะแต่ใช้คำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา คือ พูดด้วยความหวังดี เจตนาดี ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยวาจา

3. เมตตาโมกกรรม ได้แก่ การคิดต่อกันด้วยความหวังดี ปรารภนาดี มีไมตรีจิตที่ติงามต่อกันและกัน คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี แสดงออกด้วยจิตใจที่ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโกศิ ได้แก่ ความเป็นผู้มีจิตอาสา การช่วยเหลือคนอื่น รู้จักแบ่งปันมีน้ำใจ เสียสละแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม ความเป็นไมตรีชนที่ช่วยเหลือเพียงผู้เดียว

5. สีสามัญญตา ได้แก่ การมีความประพฤติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ที่สังคมปฏิบัติกัน มีความประพฤติสุจริตอันดีงามในหมู่คณะ มีความรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

6. ทัฏฐีสามัญญตา ได้แก่ การปรับความเห็นเข้าหากันและกันได้ด้วยความเคารพฟังความคิดเห็นกันและกันทำให้มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ ไม่ใช่ความรุนแรง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยที่ 1 พบว่า สาเหตุปัญหาความรุนแรงของเด็กและเยาวชนความต้องการแก้ไขปัญห ความรุนแรงซึ่งเกิดจากปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในหลายด้านไม่ว่า ด้านครอบครัวที่แตกแยกกัน ด้านการขาด การดูแลจากผู้ปกครอง ด้านการอบรมเลี้ยงดูที่ใช้ความรุนแรง และด้านปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว จาก ปัญหาแต่ละด้านที่กล่าวมาที่ส่งผลกระทบต่อความเครียดของผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนจึงทำให้เกิดปัญหา การเลี้ยงดูบุตรขึ้น รวมถึงปัจจัยสังคมและสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากอิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยีรวมถึงกลุ่ม เพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและการขาดกิจกรรมเชิงบวกในชุมชนสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ของณัฐกร เทียนจันทร์ ที่ได้ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมรุนแรงของนักศึกษาในกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่สำคัญที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทซึ่งเป็น พฤติกรรมความรุนแรง มีสาเหตุหลักอยู่ทั้งหมด 3 ปัจจัย (1) การปลูกฝังจากรุ่นพี่ศิษย์เก่า (2) ข่าวและสื่อสังคมออนไลน์ และ (3) ความคึกคะนองของวัยรุ่นและการยั่วยุ ซึ่งทั้ง 3 สาเหตุนั้นกลายเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่ สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้าปัญหาที่แท้จริง จากปัจจัยภายนอกคือ ข่าว และสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลทำให้ ภาพลักษณ์ของนักศึกษาทั้งสองสถาบัน จากปัจจัยภายในสถาบัน แต่กลับมองพฤติกรรมความรุนแรงใน ภาพรวมของ นักศึกษาทั้งสองสถาบันว่าจะต้องใช้ความรุนแรงเท่านั้น (ณัฐกร เทียนจันทร์, 2563)

ผลจากการวิจัยที่ 2 พบว่า การพัฒนามาตรการป้องกันพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงในการเกิด พฤติกรรมรุนแรงขึ้น การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ด้วยหลักไตรสิกขาคือศีล เพื่อให้ เด็กได้ฝึกฝนวินัยในตนเอง ด้วยการไม่ทำร้ายผู้อื่น สมานิตด้วยการฝึกสมาธิเพื่อควบคุมอารมณ์และจิตใจ ปัญญา ด้วยการพัฒนาความเข้าใจในเหตุผลและการคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีเหตุมีผล สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ ณิชชาภัทร เกิดฤทธิ์ ที่ได้ศึกษางานวิจัยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน

ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของครอบครัวสังคมและเป็นอนาคตที่สำคัญของประเทศชาติ เด็กและเยาวชนจำเป็นที่จะต้องให้เขาได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากผู้ใหญ่ในสังคมบุคคลผู้ซึ่งสังคมคาดหวังให้มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ บิดามารดาที่สามารถให้ความรักความเข้าใจและความอบอุ่นภายในบรรยากาศของครอบครัวได้ดี กระบวนการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่สอดคล้องความสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละคนในครอบครัวมีอิทธิพลโดยตรงกับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และจะเป็นรูปแบบที่ดีในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต เด็กจะเจริญเติบโต เรียนรู้ และได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาและสมาชิกในครอบครัวสถาบันทางสังคมสถาบัน แรกที่มีความสำคัญในการสร้างรากฐานชีวิตของเด็ก (ณิชาภัทร เกิดฤทธิ์, 2564)

ผลจากการวิจัยที่ 3 พบว่า ข้อเสนอพุทธนวัตกรรมการแก้ไขพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในชุมชนจังหวัดบึงกาฬ การใช้ความรุนแรงในสังคมทั่วไปกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงมักจะพบคนที่ถูกทำร้ายจะมีตั้งแต่ระดับเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ถ้ามองเรื่องการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติและซึมซับพฤติกรรมนั้นไปใช้ต่อไปกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุดสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ของ พระโสภณ ธรรมทีโป ได้ศึกษางานวิจัยสันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม ผลการศึกษา สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เน้นความสงบ ไม่รุนแรง ส่วนความขัดแย้งทางสังคมคือเหตุความไม่สงบอันมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ขั้วทางสังคมเชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวข้องกับ ความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทาง สังคม การใช้สันติวิธีเพื่อการแก้ปัญหาในสังคมจึงสามารถทำได้ผ่าน 1. รูปแบบทางด้านความเป็นสากล 2. รูปแบบด้วยหลักธรรมทางศาสนา 3. รูปแบบของการร่วมมือกันของกลุ่มบุคคลในสังคมเป็นรูปแบบของการไว้อภัยใจกันกันระหว่างรัฐและประชาชน (พระโสภณ ธรรมทีโป, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

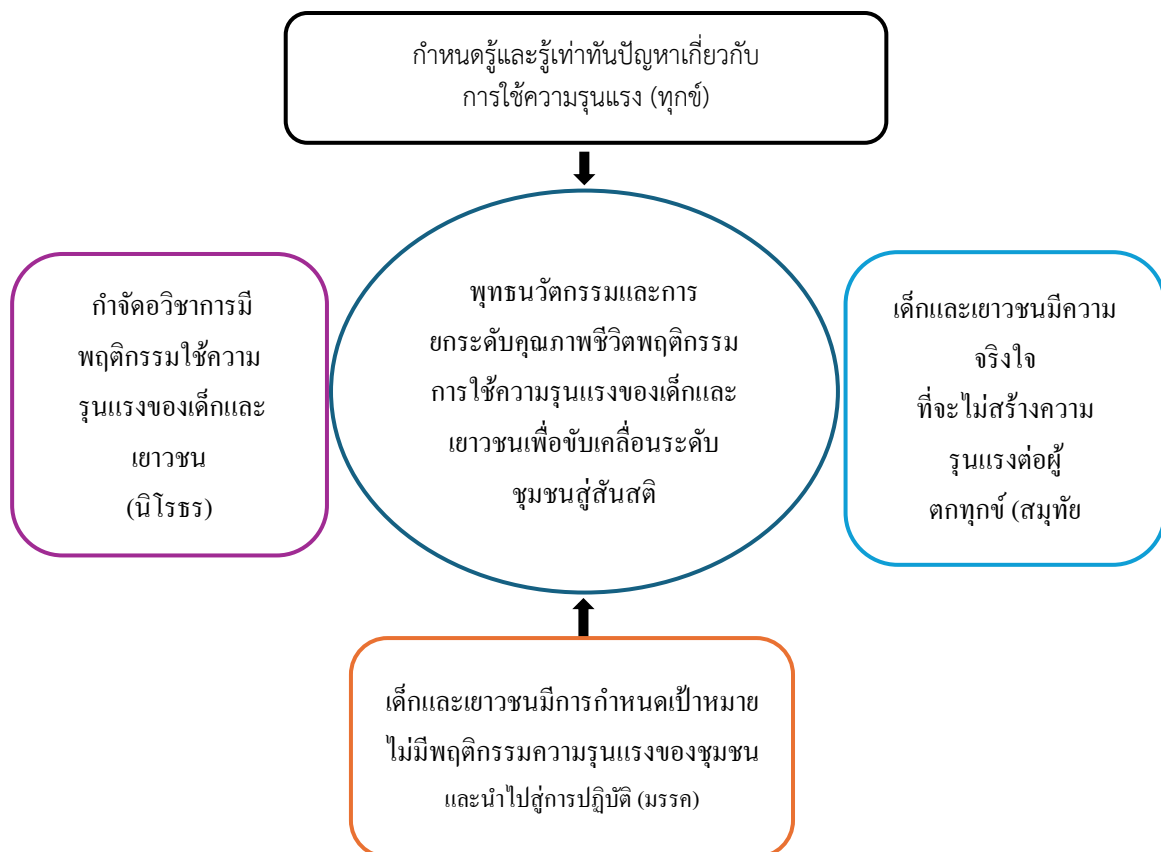
องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนรวมถึงผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นมากสิ่งที่เป็นตัวกระตุ้นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาคือการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จนทำให้เด็กและเยาวชนได้นำไปประพฤติปฏิบัติการมีเหตุมีผลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นทำให้เด็กและเยาวชนไม่ประมาทมีการเรียนรู้วิธีแก้ไขปัญหาคือปัญหาและเหตุผลของตนเองยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสรณะตามความเป็นจริงด้วยลักษณะ 4 ประการ ประกอบด้วย

ลักษณะประการที่ 1 ปัญหาที่แท้จริง ด้วยการกำหนดรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการใช้ความรุนแรง คือการรู้เท่าทันว่าความรุนแรงในเด็กและเยาวชนคือทุกซ์ที่แท้จริงของชุมชน ไม่ใช่แค่ปัญหาพฤติกรรมทั่วไป แต่คือความทุกข์ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ รวมถึงชุมชนทั้งหมด (ทุกข์)

ลักษณะประการที่ 2 ต้นเหตุของปัญหา คือการกำจัดอวิชชาการมีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน หลักพุทธธรรมสอนว่า ความไม่รู้ คือรากเหง้าของทุกข์ ไม่รู้ผลกรรมที่แท้จริงของการกระทำ การกำจัดอวิชชา จึงหมายถึงการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และปัญญาให้แก่เด็กและเยาวชน (ทุกข์สมุทัย)

ลักษณะประการที่ 3 เป้าหมายที่ต้องการบรรลุ ซึ่งเด็กและเยาวชนมีความจริงใจที่จะไม่สร้างความรุนแรงต่อผู้อื่น ไม่มีพฤติกรรมความรุนแรงของชุมชนสู่สันติสุข ไม่ถูกบีบคั้นด้วยการใช้ความรุนแรง หลุดพ้นเป็นอิสระประสบความสุขที่บริสุทธิ์ ผ่องใสเบิกบาน เรียกสั้นๆ ว่านิพพาน (ทุกข์นิโรธ)

ลักษณะประการที่ 4 วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย เด็กและเยาวชนมีการกำหนดเป้าหมายและนำไปสู่การปฏิบัติผ่านพุทธนวัตกรรม การมีปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรคหรือทางอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 คือ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา องค์ความรู้ที่เป็นผลดีเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้วยนั้น การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วนำไปประยุกต์ใช้จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงวิธีการดำเนินชีวิตทำให้เกิดการหลุดพ้นจากความทุกข์ทำให้การดำเนินชีวิตของตัวเองด้วยความไม่ประมาท ไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น การเข้าไปช่วยเหลือให้เขาหลุดพ้นจากการใช้พฤติกรรมความรุนแรงได้นั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องศึกษาเรียนรู้วิเคราะห์พิจารณาปัญหาสาเหตุเป็นเบื้องต้นก่อน ตามแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1.1: อริยสัจ 4 หลักธรรมสนับสนุนไม่มีพฤติกรรมความรุนแรง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องพุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในจังหวัดบึงกาฬ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

ด้านการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับระบบการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเหมาะสมกับวัยของเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้จริง ด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและพระสงฆ์ ควรมีนโยบายส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง รวมถึงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาเด็กและเยาวชน เทคนิคการให้คำปรึกษา และการเป็นพี่เลี้ยงชีวิตที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. การขยายขอบเขตการศึกษา การวิจัยในครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังจังหวัดอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น พื้นที่เมือง พื้นที่ชายแดน หรือพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนของการนำพุทธนวัตกรรมการมาใช้ในแต่ละบริบท

2. การขยายขอบเขตการศึกษา การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมากขึ้น เช่น เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงเฉพาะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง

บรรณานุกรม

การสร้างเครือข่ายในชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรเครือข่าย. สืบค้น 29 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.dwf.go.th/uploads/Downloads/3ad0d5cd-a4cb-420d-ba13-5b0a6788928803%20%E0%B8%A8%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%95..pdf>

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2563). รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปี 2563.

"ปัญหาความรุนแรงในเด็กและวัยรุ่น". มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. สืบค้น 10 ตุลาคม 2567 จาก https://www.rama.mahidol.ac.th/th/knowledge_awareness_health/01sep2020-0957#:~:text=%22%...0%B8%B0%E0%B%A7%E0%B8%B1%E0%

พระโสภณ ธรรมทีโป. (2563). สันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐกร เทียนจันทร์.(2563). สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมรุนแรงของนักศึกษาในกรุงเทพฯ. คณะอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรม: มหาวิทยาลัยรังสิต.

ณิชชาภัทร เกิดฤทธิ์. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.